

Onze resultaten

eerlijker • Schoonmakers in vaste dienst • Stukloon is minimaal het minimumloon • Voor alle
gen discriminatie • Vijf dagen vaderschapsverlof • Meer werk. Voor het eerst 10 miljoen banen
et kan • Hoge inkomens leveren extra bijdrage • Eerlijke vermogensbelasting AOW op peil •
Strengste bonuswet van Europa • € 100 miljoen voor armoedebeleid • € 100 miljoen om arme
ijs • Achterstanden wegwerken met spelonderwijs leren • Betere leraren • Mbo van wereldniveau
et hoger onderwijs • Meer geld voor cultuur • Cultuur voor ons allemaal • Muziekles terug van
nhaalslag duurzame energie • Gedeeltes centrales dicht • Historisch klimaatakkoord • Schoon
• Natuurlijker eten • Eerlijke aftrek van hypotheekrente • Huren voor een eerlijke prijs • Meer
werknem • Stijfere discipline • Eerlijke afrekening • Eerlijke huur • Eerlijke woon • Voor alle
rparidon • Stijfere discipline • Eerlijke afrekening • Eerlijke huur • Eerlijke woon • Voor alle
eerlijker • Vijf dagen vaderschapsverlof • Meer werk. Voor het eerst 10 miljoen banen
gen discriminatie • Vijf dagen vaderschapsverlof • Meer werk. Voor het eerst 10 miljoen banen
et kan • Hoge inkomens leveren extra bijdrage • Eerlijke vermogensbelasting AOW op peil •
Strengste bonuswet van Europa • € 100 miljoen voor armoedebeleid • € 100 miljoen om arme
ijs • Achterstanden wegwerken met spelonderwijs leren • Betere leraren • Mbo van wereldniveau
et hoger onderwijs • Meer geld voor cultuur • Cultuur voor ons allemaal • Muziekles terug van

PvDA

Inleiding

Na een stevige campagne slaagden we er in september 2012 in 38 zetels te halen. Onze campagne draaide om het ‘eerlijke verhaal’ zonder beloften, maar met een kompas: eerlijk delen en vooruitgang mogelijk maken. Na de verkiezingsuitslag, middenin een economische crisis, was er eigenlijk maar één coalitie mogelijk. En dat was met de grote tegenstander uit de campagne: de VVD. De urgentie was groot, want de crisis was nog in volle gang en dus besloten we tot een regeerakkoord gestoeld op drie pijlers: de begroting op orde, eerlijk delen en investeren in duurzame groei. Stuk voor stuk PvdA-pijlers.

Nu, vier jaar later, is de begroting op orde, wordt eerlijker gedeeld en Nederland groeit weer. Noodzakelijke maar vaak lastige maatregelen maken dat we er beter voor staan dan vier jaar geleden. De werkloosheid daalt, de armoede neemt af, de hoeveelheid duurzame energie groeit snel en meer mensen krijgen een vast contract. Nederland herstelt. Onze PvdA-idealen zijn dichterbij gekomen. Maar we zijn er nog niet. Want nog niet iedereen profiteert van het herstel. En ons ideaal van één verbonden samenleving staat onder druk.

Het is nu tijd voor méér vooruitgang en kansen voor iedereen. Ongeacht je huidskleur of de buurt waarin je opgroeit. Dat vergt de komende jaren heldere keuzes: meer investeren in het onderwijs en de economie. Een genereuze economie waarin er voor iedereen een plek is. Een keuze voor een zorgzame samenleving, waarin we meer naar elkaar omkijken en de zorg voor iedereen toegankelijk houden. Met minder markt en meer solidariteit. Geen wegwerpbanen en wegwerpcontracten. Onverminderd hard optreden tegen absurd hoge bonussen en torenhoge salarissen van bestuurders.

Met dit boekje leggen we verantwoording af over de afgelopen jaren. We zijn daarbij uiteraard niet volledig, maar laten zien dat politiek er toe doet. We laten zien wat wij belangrijk vonden en wat we bereikt hebben. Soms gaat het om een fundamentele wijziging, vaak om een eerste stap op weg naar die betere samenleving. Natuurlijk is het nog niet af. Het is nooit af. Juist de komende tijd, nu de economie weer draait, kunnen we verder werken aan die betere samenleving.

Vriendelijke groet,

Diederik Samsom

Mede namens de PvdA-fractie en bewindslieden

1 Gewoon goed werk. Een zekerheid voor iedereen.

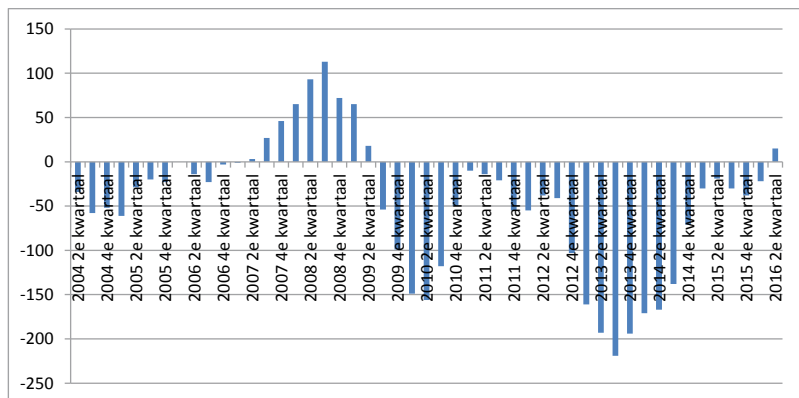
Wie je ook bent, hoe je achternaam ook klinkt, welke leeftijd of opleiding je ook hebt: wij willen gewoon goed werk voor iedereen. Goed werk is een baan met zekerheid. Een baan met waardering en respect van je baas. Met een mooi salaris en waar je het naar je zin hebt met je collega's. Een baan met ruimte om jezelf te ontwikkelen.

In 2012 troffen we een land aan waar goed werk het aflegde tegen flexbaantjes. Het aantal vaste contracten daalde. Zelfs de overheid gaf het slechte voorbeeld door payrolling en aanbesteding, waar werknemers het slachtoffer van waren. Inwisselbare werknemers mogen voor winstgerichte grote bedrijven wenselijk zijn, maar voor werknemers is het een ramp. Een baan zonder zekerheid vreet aan mensen.

Onze inzet van 2012 was gewoon goed werk. Werk met zekerheid. We kozen ervoor om de voortrazende flexibilisering van de arbeidsmarkt te temmen. We maakten een begin met het aanpakken van de tweedeling op de arbeidsmarkt tussen mensen met een vast contract en mensen met flexbaantjes en slechte contracten.

Onze resultaten:

- **Een sociaal akkoord met de polder.** Alleen lukt het niet. En dus bliczen we de polder nieuw leven in. We sloten een sociaal akkoord met werkgevers en werknemers om doorgeslagen flex te stoppen, de regels voor ontslag eerlijker te maken, schimmige schijnconstructies aan te pakken en arbeidsgehandicapten een plek tussen collega's te bieden.
- **Het aantal mensen met een vaste baan neemt voor het eerst in zeven jaar toe.** We keerden de trend dat vaste contracten afnemen en flexklussen de standaard worden. Het aantal mensen met een vaste baan neemt weer toe. Met dank aan de Wet Werk en Zekerheid die in 2015 het licht zag.
- **Ontslagrecht eerlijker.** We hebben afgesproken dat we mensen beschermen tegen willekeur bij ontslag, dat werkgevers functioneringsgesprekken voeren en investeren in de scholing van hun mensen. Daarnaast is de ongelijke behandeling uit het ontslagrecht gehaald waardoor iedereen nu recht heeft op een transitievergoeding, ook flexwerkers, en is de ontslagbescherming voor werknemers die via payrolling werken verbeterd. Het langdurig gebruik van nul-urencontracten hebben we aan banden gelegd.

Verandering aantal vaste banen t.o.v. een jaar eerder (Bron: CBS Statline, nieuwe reeks)

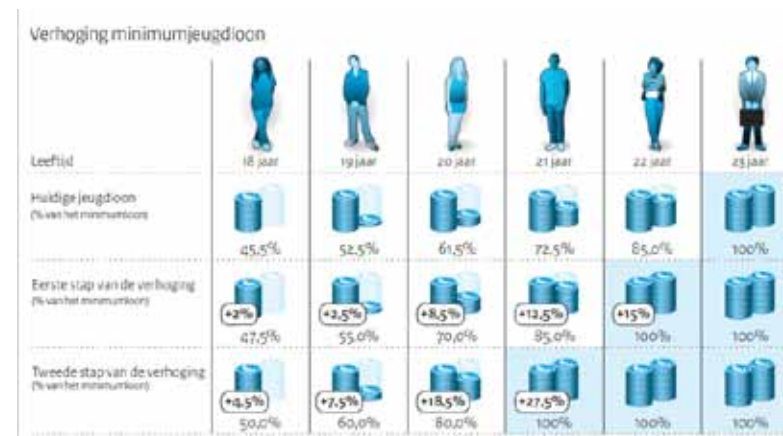
- **Schoonmakers in vaste dienst.** De overheid moet het goede voorbeeld geven als het gaat om goed werk. Helaas is dat vaak niet het geval. Zo werkten schoonmakers niet meer in dienst van het rijk. Schoonmaakbedrijven werd via aanbestedingen de opdracht gegund als ze voor de laagste prijs de klus wilden klaren. En dus werden schoonmakers door de gangen gejaagd omdat er per strekkende meter poetswerk werd betaald. Aan die trend dat alles goedkoper moet en werknemers daarvan de dupe zijn, maakten we een einde.

De schoonmakers van het ministerie van sociale zaken die weer in dienst van de overheid komen. (BRON: SZW)

Schoonmakers zijn bij het rijk gewoon weer in vaste dienst. Aan payrolling is een einde gemaakt. De overheid heeft zo haar voorbeeldfunctie weer teruggekregen.

- **Stukloon is minimaal het minimumloon.** Mensen die op stukloon werken krijgen voortaan net als ieder ander minimaal het minimumloon. Voorheen mochten werkgevers zelf een 'productienorm' vaststellen. Dat zijn aantallen die gehaald moeten worden om een minimumloon te verdienen. Denk bijvoorbeeld aan het aantal te bezorgen postpakketten. Dat is oncontroleerbaar en leidt tot véél te hoge normen om zo werknemers steeds minder te betalen. Nu krijgen postbezorgers weer het loon waar ze recht op hebben. En dat is minimaal het minimumloon.
- **Voor alle werknemers uit Europa: gelijk loon voor gelijk werk.** Het is goed dat Europeanen overal in Europa mogen werken, maar dat mag niet leiden tot verdringing en uitbuiting. De afgelopen jaren zagen we dat cao-afspraken over goed werk werden omzeild met schijnconstructies. Dat leidt tot uitbuiting van werknemers uit Oost-Europa die tegen een hongerloontje hier lange dagen maken. En tot verdringing van Nederlandse werknemers omdat uitbuiting nu eenmaal goedkoper is. De Wet Aanpak Schijnconstructies pakt deze oneerlijke constructies aan. Opdrachtgevers kunnen aansprakelijk worden gesteld voor onderbetaling van cao-loon verderop in de keten. Want voor alle werknemers uit Europa geldt: gelijk loon voor gelijk werk.

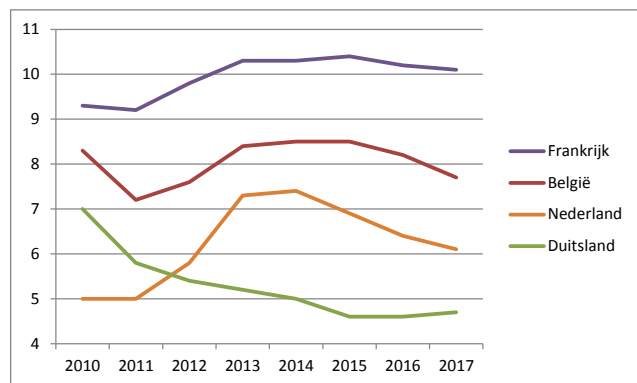

(INFOGRAPHIC: SZW)

- **Volwassen loon voor jongeren.** Met het minimumjeugdloon verdienen jongeren tot en met 23 jaar minder dan volwassenen. Dat terwijl de huur of

hypotheek, de kosten voor studie en levensbehoeften voor hen echt niet lager zijn. Aan die oneerlijke situatie maakten we met Young and United een einde. Vanaf 21 jaar gaan jongeren nu gewoon het volwassenenloon verdienen. Daarnaast gaat het jeugdloon voor 18-, 19-, en 20-jarigen flink omhoog.

- **Strijd tegen discriminatie.** Vijftigers die hopeloos op zoek zijn naar een baan. Jongeren met een buitenlandse achternaam die afwijzing na afwijzing op de mat zien vallen. Het is het schrijnende resultaat van discriminatie vanwege leeftijd of afkomst. Dat pakken we aan. Zo worden bedrijven uitgesloten van overheidsopdrachten als zij vervolgd zijn vanwege discriminatie en wordt hun naam openbaar gemaakt. Ook hebben gemeenten de mogelijkheid gekregen om te experimenteren met anoniem solliciteren. Zo pakken we discriminatie op de arbeidsmarkt aan.
- **Vijf dagen vaderschapsverlof. Helpen met zorg voor burens of vrienden.** Tijd hebben voor elkaar, voor de mensen van wie je houdt. Meer tijd voor ouders met hun pasgeboren baby. We besloten als eerste stap het vaderschapsverlof uit te breiden naar vijf dagen. Ook hebben we verlofregelingen verruimd waardoor het nu ook mogelijk is om te helpen bij de zorg voor burens of goede vrienden. Omdat tijd voor elkaar een kostbaar goed is.

Werkloosheid daalt in Nederland sneller dan in buurlanden

BRON: AMECO

- **Meer werk. Voor het eerst tien miljoen banen.** De crisis zorgde er jaren achter elkaar voor dat steeds meer mensen hun baan verloren. Nog altijd zijn er veel te veel mensen werkloos. Maar de werkloosheid daalt en voor het eerst zijn er meer dan tien miljoen banen in Nederland. Dat ging niet vanzelf. We

hebben het aannemen van personeel, vooral mensen met een klein inkomen, fors goedkoper gemaakt waardoor werkgevers méér personeel aannemen. Werkgevers zijn verplicht werknemers opleidingen te laten volgen en we hebben de brug-WW geïntroduceerd om werkzoekenden makkelijker aan werk te helpen. Met sectorplannen is van onderop gekeken naar maatregelen die per sector helpen om bijvoorbeeld te investeren in scholing waarmee mensen aan het werk konden blijven en zijn er leerwerkplekken gecreëerd om jongeren werkervaring te laten op doen. Mbo'ers mogen doorleren na het behalen van het diploma om zo werkloosheid te voorkomen. Ook is het voor werkgevers financieel aantrekkelijk gemaakt om ouderen aan te nemen. Dit alles heeft geleid tot een stevige daling van de werkloosheid. Van een land met bijna de snelst stijgende werkloosheid van Europa naar een land met de snelst dalende.

De opgave voor de toekomst:

Veel werk is verzet. We hebben de zekerheid van goed werk een stap dichterbij gebracht en maakten een begin met het keren van de trend van steeds minder vast werk. Het is op die weg dat we verder moeten want dat is niet vanzelfsprekend. Het aantal mensen dat ongewild in onzekere flexbanen zit of ongewild als ZZP-er aan de slag is, neemt nog steeds toe. Het verder verbeteren van hun positie is een van de grootste opdrachten voor de komende tijd. Zij verdienen meer zekerheden, bijvoorbeeld bij ziekte, arbeidsongeschiktheid en pensioen. Ook aan andere stappen die we hebben gezet willen we verder werken. Het ouderschapsverlof, ook voor vaders, willen we bijvoorbeeld nog verder verruimen en het volwassenloon moet ook voor jongeren vanaf 18 gaan gelden. En in Europa zijn we nog niet klaar en moet de strijd tegen oneerlijke concurrentie en uitbuiting verder vorm krijgen.

2 Een plek voor collega's met een beperking.

Wij willen een samenleving waar iedereen erbij hoort. Waar je ook met een beperking een nuttige bijdrage kan leveren. Omdat meedoen, mee kunnen doen, een enorme bijdrage levert aan zelfrespect, geluk en verbondenheid met elkaar. Mensen met een handicap of een beperking horen erbij op de werkvloer. Gewoon, als collega. Dat is het uitgangspunt.

Aan het begin van deze kabinetsperiode was dat uitgangspunt niet de praktijk. Met een beperking belandde je in de sociale werkvoorziening. In sommige regio's van ons land was dat nota bene de grootste werkgever. Veel te vlug werden mensen afgeschreven alsof ze geen waardevolle bijdrage konden leveren. En dat mogen we nooit laten gebeuren.

Daarom maakten we de afgelopen periode afspraken met werkgevers (Participatiewet).

Want goede werkgevers willen op de werkvloer best ruimte maken voor mensen met een beperking. Van gemeenten verwachten we een voortrekkersrol én een voorziening voor de mensen die het (nog) niet kunnen. Want wij schrijven niemand af.

Onze resultaten:

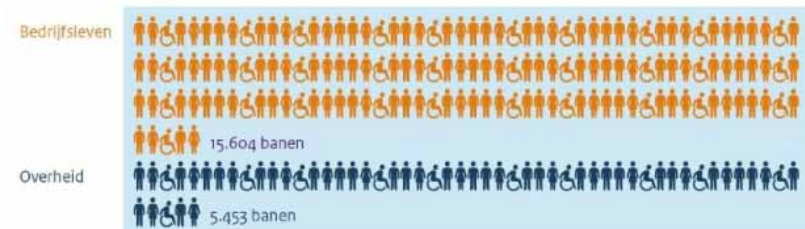
- **21.000 banen voor mensen met een beperking.** In tien jaar 125.000 banen bij gewone bedrijven en de overheid voor mensen met een arbeidshandicap. Dat spraken we deze kabinetsperiode met werkgevers en gemeenten af. En we zijn op de goede weg. In 2015 kwamen er 21.000 banen bij reguliere werkgevers in het bedrijfsleven en bij de overheid bij. Tienduizenden mensen met een beperking zijn nu collega's van ons allemaal. En dat worden er nog veel meer.
- **Beschutte werkplekken voor wie (nog) niet kan.** Niet iedereen kan bij een reguliere werkgever aan de slag. Er zijn beschutte werkplekken nodig. Daarom hebben we geld voor beschut werk vrijgemaakt zodat goede werkplekken beschikbaar komen tegen betaling van het wettelijk minimumloon. Dat moeten er uiteindelijk 30.000 worden. Helaas gaat dit nog niet goed, gemeenten maken veel te weinig werkplekken voor deze mensen. Er zijn nu pas ruim 100 plekken, terwijl er al budget is vrijgemaakt voor 3200 plekken. Dat het mogelijk is, bewijzen gemeenten als Den Haag en Leiden die wel beschut werkplekken organiseren. Daarom hebben we alle gemeenten verplicht deze beschermde banen voor de allerkwetsbaarsten te scheppen. En daar zien we scherp op toe.

Aantal banen voor mensen met arbeidshandicap in 2015

Doelstelling: 9.000 banen

Realisatie: 21.057 banen

INFOGRAFIC: SZW

Opgave voor de toekomst:

Het eerste resultaat van de Participatiewet is bemoedigend. In 2015 kwamen er 21.000 banen voor arbeidsgehandicapten bij tussen de collega's. De komende negen jaar hebben we nog 104.000 banen te gaan. En dat zal niet vanzelf gaan. Daar zitten we dus bovenop. Net als op de realisatie van de 30.000 beschutte werkplekken voor de allerkwetsbaarsten op de arbeidsmarkt, waar we gemeenten verplichten om deze aan te bieden aan iedereen die er een nodig heeft.

3 Eerlijk delen. Juist in tijden van crisis.

Een eerlijke inkomensverdeling. Dat staat aan de basis van een sterke economie en een verbonden samenleving. Wij willen een samenleving waarin iedereen bijdraagt én waarin iedereen daar de vruchten van plukt. Omdat iedereen een goed leven verdient. Omdat we slechter presteren als inkomensverschillen te groot worden. Omdat we onze onderlinge verbondenheid kwijtraken als we zien dat de een profiteert ten koste van de ander.

Overal ter wereld zagen we de afgelopen decennia de inkomens en vermogensverschillen groeien.

In Nederland valt dat gelukkig mee. Maar als het economisch minder gaat, betalen de meest kwetsbare mensen maar al te vaak de rekening.

Met de PvdA in de regering mocht deze wetmatigheid niet opgaan. Eerlijk delen stond daarom centraal in het regeerakkoord. Juist in moeilijke tijden verdienen mensen die het niet breed hebben extra ondersteuning. Tegelijkertijd is het rechtvaardig om juist dan een grotere bijdrage te vragen van mensen met een hoog inkomen.

Onze resultaten:

- **Lage inkomens gaan er het meest op vooruit.** De afgelopen jaren hebben we continu oog gehad voor mensen met lage inkomens. Bijvoorbeeld door de belastingkorting voor hen te verhogen. Ook werd werken voor alleenstaande ouders eindelijk lonend dankzij de verhoging van het kindgebonden budget. Daardoor gingen alleenstaande ouders met minimumloon er in 2015 meer dan tien procent op vooruit.

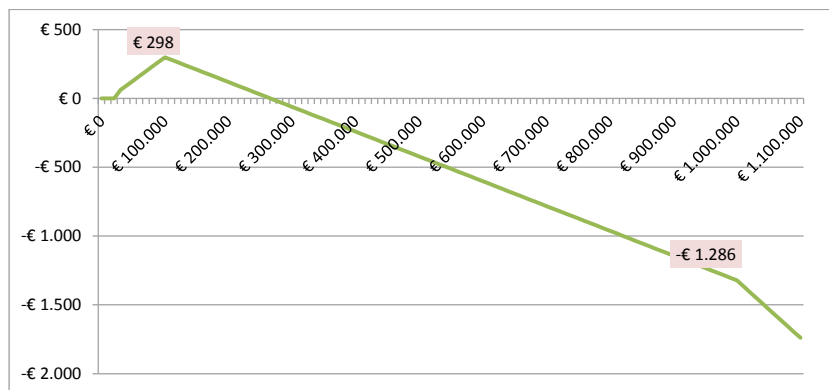
Lagere inkomens gaan er het meest op vooruit. Ontwikkeling loonstrookje naar bruto-inkomen 2013-2015 (BRON: SZW)

En ook -toen het na jaren van krapte tijd was voor een belastingverlaging voor iedereen in 2016- gingen werknemers met een klein salaris er het meest op vooruit.

- **Hoge inkomens leveren extra bijdrage.** Iemand met een laag inkomen (€ 20.000) krijgt in 2016 € 1.700 méér aan belastingkortingen (arbeidskorting en algemene heffingskorting) dan in 2012. Iemand met een hoog inkomen (€ 120.000) krijgt in 2016 € 3.500 minder aan belastingkortingen (arbeidskorting en algemene heffingskorting) dan in 2012. De allerhoogste inkomens (vanaf vier keer modaal) dragen met dit kabinet meer dan € 1.500 netto extra bij aan onze verzorgingsstaat. Ook is de fiscale ondersteuning van pensioenen boven de € 100.000 fors versoerd. We bouwen de hypotheekrenteaftrek voor deze inkomens af.

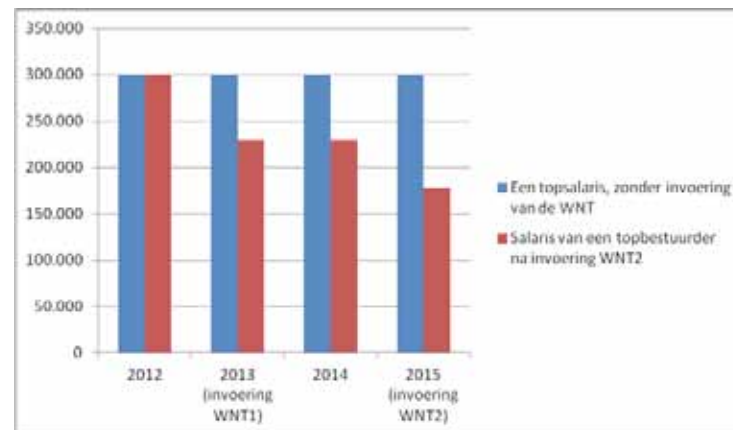
- **Eerlijke vermogensbelasting.** De belasting op vermogen is eerlijker gemaakt: hoe hoger het vermogen, hoe meer belasting betaald moet worden. De kleine spaarder gaat minder belasting betalen. Mensen met een vermogen tot ongeveer € 250.000 gaan erop vooruit (tot bijna € 300 voor vermogens rond een ton), daarboven gaan mensen meer betalen tot bijna € 1.300 voor vermogens rond een miljoen.

Kleine spaarders gaan minder belasting betalen, grote vermogens meer

BRON: BELASTINGPLAN 2016, VERGELEKEN IS DE TE BETALEN BELASTING IN BOX 3 (ZONDER PARTNER) IN 2015 (OUDE STELSEL) EN 2017 (NIEUWE STELSEL)

- **AOW op peil.** Het is gelukt om de AOW-uitkering de afgelopen vier jaar altijd te laten meestijgen met de loonontwikkeling. Dit is van groot belang voor de meest kwetsbare ouderen met een klein inkomen. En ondanks de moeilijke positie van de pensioenfondsen hebben we de koopkracht van de ouderen met de kleinste portemonnee elk jaar met extra koopkrachtmaatregelen op peil kunnen houden.
- **Topinkomens bij de overheid aangepakt.** Salarissen bij zorginstellingen, woningbouwcorporaties en andere (semi) overheidsinstellingen mogen niet hoger zijn dan dat van een minister. Zo maken we een einde aan salarissen van soms wel een half miljoen euro. Want geld voor woningen en zorg is bedoeld voor woningzoekenden en patiënten. Niet voor onuitlegbare salarissen van topbestuurders. Ook bij staatsdeelnemingen keken we kritisch naar het salaris. Sinds 2008 is de topbeloning bij de staatsdeelnemingen gemiddeld met 28 procent gedaald.
- **Einde aan de nullijn.** Leraren, politiemensen en ambtenaren en andere werknemers in de collectieve sector zaten jaren op de nullijn. Hun inkomen bleef daarom stevig achter bij dat van alle andere mensen met een baan. Deze kabinetsperiode zorgden we er voor dat ze er structureel vijf procent op vooruit gingen. Ook kregen ze eenmalig 500 euro.

- **Aanpak belastingontwijking.** Was het onder Rutte 1 nog actief beleid om grote bedrijven zoveel mogelijk fiscaal in de watten te leggen, onder dit kabinet is dat radicaal veranderd. Onder leiding van Jeroen Dijsselbloem zijn er voor het eerst Europees afspraken gemaakt om belastingontwijking van grote bedrijven aan te pakken. Overal in Europa gaan dezelfde regels gelden voor maximale renteaftrek, er komt een algemene anti-misbruikmaatregel en kunstmatige structuren die gebruik maken van verschillen tussen landen, kunnen straks niet meer. Ook hebben we de België-route gesloten. Extreem vermogende mensen kunnen hun belastingplicht niet meer ontlopen door simpelweg naar België te verhuizen.

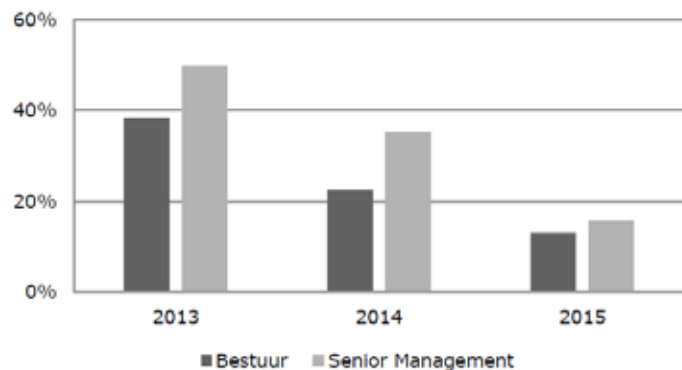

Informeel Ecofin, 22-23 april 2016 (BRON: MINISTERIE VAN FINANCIËN)

- **Strengste bonuswet van Europa.** In de financiële sector zijn jarenlang miljoenenbonussen uitgekeerd. Het korte-termijnwinstbejag van banken en financiële instellingen is aangejaagd door dit perverse beloningsbeleid. Er werden veel te veel risico's genomen. We hebben daarom de strengste bonuswetgeving van Europa ingevoerd. Torenhoge bonussen zijn nu verboden. Waar de top van financiële instellingen in 2013 nog ongeveer de helft van een jaarsalaris erbij aan bonus ontving, was dit in 2015 al onder de twintig procent gezakt. Ook zijn andere maatregelen genomen die zonder de PvdA in het kabinet nooit genomen waren: de buffers bij banken zijn fors verhoogd en in Europees verband is geregeld dat de rekening van falende banken niet meer bij de staat maar bij de aandeelhouder terecht komt.

Figuur 4: Maximale variabele beloning grote banken en verzekeraars (gemiddelde)

BRON: WWW.RIJKSOVERHEID.NL/DOCUMENTEN/KAMERSTUKKEN/2016/06/21/HERVORMINGEN-EN-RESULTATEN-IN-DE-NEDERLANDSE-FINANCIËLE-SECTOR

Opgave voor de toekomst:

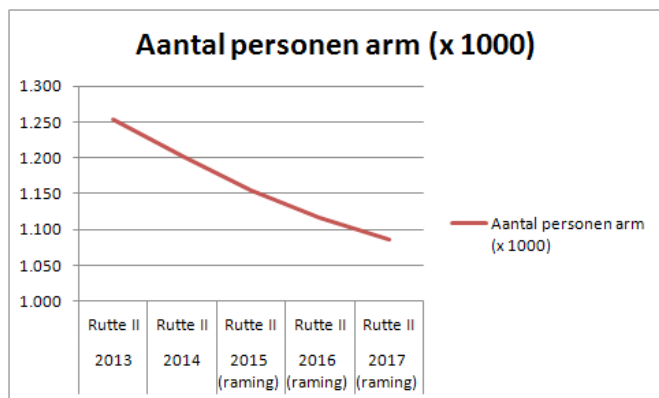
Als we niks doen worden rijken rijker en armen armer. Zeker in tijden van economische crisis gaat deze wetmatigheid op. De afgelopen jaren hebben we door actief in te grijpen voorkomen dat de meest kwetsbaren de rekening van de crisis betaalden. De lagere inkomens zijn er meer op vooruit gegaan dan de hogere inkomens. Nu het economisch herstel zich inzet, is het onze opdracht te zorgen dat ook mensen met een kleine portemonnee meeprofiteren van de betere economie. Tegelijkertijd is de strijd tegen zelfverrijking aan de top nog niet klaar. Adviseurs bij (semi)publieke instellingen mogen wat ons betreft net als bestuurders straks niet meer dan een ministerssalaris verdienen. En ook bij commerciële bedrijven moet er een rem op bonussen en beloning. Dat de top 100 keer meer krijgt dan een gemiddelde werknemer bij bedrijven als Shell, Heineken en Ahold valt niet uit te leggen. We willen ook verder met de aanpak van de belastingontwijking. Bijvoorbeeld met een zwarte lijst van belastingparadijzen en door bedrijven openbaar te laten maken hoeveel belasting zij betalen in elk land waar ze actief zijn.

4 Geen kind in armoede. Leven zonder problematische schulden.

Geen kind dat opgroeit in armoede. Een leven gevrijwaard van problematische schulden. Dat is wat we willen. Maar juist in tijden van crisis neemt armoede toe. Het verlies van een baan, een hypotheek die onder water staat, het duwt mensen onverhoopt in de ellende. Dat is vreselijk en zeker voor kinderen. Want sport, muziekles en het verjaardagsfeestje, er is plots geen geld meer voor. Alhoewel de overheid armoede en schulden niet helemaal kan oplossen kunnen we wel de helpende hand bieden. En dat hebben we deze regeerperiode ook gedaan.

Onze resultaten:

- **€ 100 miljoen voor armoedebeleid.** Om mensen te beschermen tegen de schrijnende gevolgen van de crisis hebben we in het regeerakkoord € 100 miljoen structureel uitgetrokken voor armoedebestrijding. Uit onderzoek blijkt dat gemeenten dit geld de afgelopen jaren hebben besteed aan het terugdringen van armoede en het verbeteren van de schuldhulpverlening. Ook bieden steeds meer gemeenten nu een kindpakket aan. Zo hebben we de gevolgen van de crisis voor velen verzacht. Uit cijfers van het SCP blijkt dat het aantal mensen dat in armoede leeft sinds 2013 afneemt.

Berekeningen op basis van SCP Armoede in kaart 2016.

[HTTP://WWW.SCP.NL/PUBLICATIES/ALLE_PUBLICATIES/PUBLICATIES_2016/ARMOEDE_IN_KAART_2016](http://www.scp.nl/publicaties/alle_publicaties/publicaties_2016/armoede_in_kaart_2016)

- **€ 100 miljoen om arme kinderen mee te kunnen laten doen.** Elk kind, ook als het opgroeit in een arm gezin, moet kunnen sporten, mee kunnen op schoolreisje en in de winter een warme jas hebben. Daarom hebben we structureel € 100 miljoen extra uitgetrokken om samen met gemeenten, scholen, Centra voor Jeugd en Gezin, Jeugdsportfonds, Jeugdcultuurfonds, Stichting Leergeld en Jarige Job en alle kinderen te vinden die nu door gebrek aan geld niet mee kunnen doen met hun leeftijdsgenoten. Deze kinderen zullen de meedoen-voorzieningen ontvangen in natura. Dat kan een abonnement op een sportclub zijn, een muziekinstrument of een bijdrage aan school voor een schoolreisje.
- **Betere hulpverlening bij schulden.** We investeerden in de schuldhulpverlening, onder andere in de professionalisering van de schuldhulpverleners. Zodat ze mensen met schulden beter kunnen helpen. Ook leggen we de woekertarieven van incassobureaus aan banden, bouwen we de sociale incasso vanuit de overheid verder uit, en lassen we een adempauze in van zes maanden voor mensen die totaal verstrikt raken in hun schulden.

BRON: [HTTP://WWW.LEGERDESHEILS.NL/SCHAAM-JE-NIET-VOOR-SCHULDEN](http://www.legerdesheils.nl/schaam-je-niet-voor-schulden)

Opgave voor de toekomst:

De komende jaren willen we armoede en problematische schulden verder uitbannen. Met de extra € 100 miljoen voor kinderen in armoede kunnen we echt een verschil voor hen gaan maken. Maar dat kunnen we niet alleen. We gaan de samenwerking aan met alle andere mensen en organisaties die zich verantwoordelijk voelen armoede onder kinderen te bestrijden. En met verschillende maatregelen willen we mensen met schuldenproblematiek weer perspectief bieden.

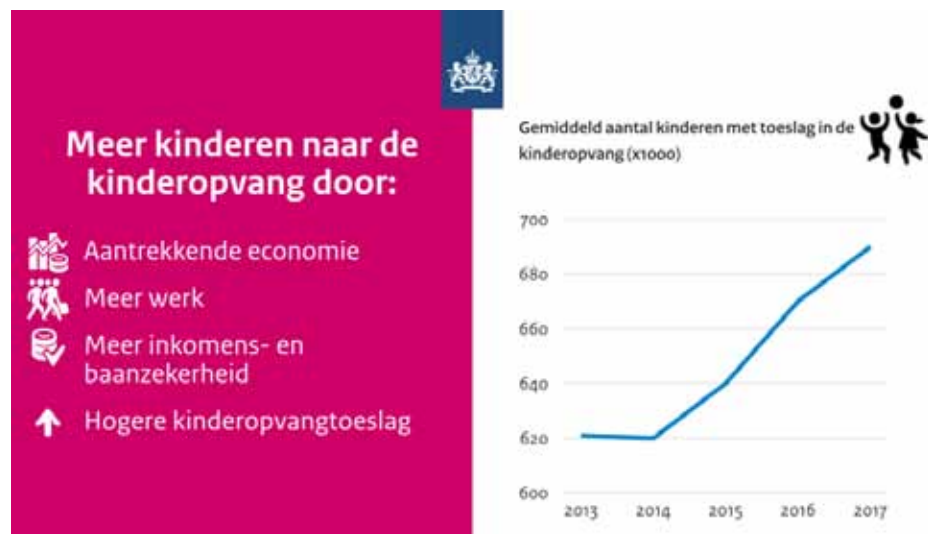
5 Gelijke kansen voor ieder kind

Ieder kind moet zijn talenten kunnen ontwikkelen. En ieder kind verdient een gelijke kans, ongeacht het inkomen of opleidingsniveau van zijn of haar ouders. Het onderwijs is bepalend voor je toekomst. Het gaat niet goed in het onderwijs als de buurt waar de school staat bepalend is voor het diploma waarmee je de school verlaat. Want je afkomst mag nooit bepalend zijn voor je toekomst. Er is maar één soort onderwijs voor onze kinderen: het beste onderwijs. Om het beste uit ieder kind te halen.

Onze resultaten:

Extra geld voor onderwijs. Ondanks de crisis is er de afgelopen jaren niet op onderwijs bezuinigd. Sterker nog, we hebben extra geld voor onze scholen vrijgemaakt om bijvoorbeeld de kansenongelijkheid aan te pakken.

- **Achterstanden wegwerken met spelenderwijs leren.** Een eerlijke kans krijgen begint al vroeg. De kinderjaren tussen twee en vier jaar zijn heel belangrijk voor de ontwikkeling van een kind. De afgelopen jaren hebben we daarom geïnvesteerd in de voor- en vroegschoolse educatie voor kinderen met een achterstand. Ook is kinderopvang betaalbaarder en beter gemaakt en krijgen ook peuters van ouders die niet allebei werken de mogelijkheid om twee dagdelen naar de kinderopvang te gaan. Immers, ieder kind moet kunnen profiteren van samen spelen en leren met andere kinderen.

BRON: SZW SEPTEMBER 2016

- **Betere leraren.** We hebben meer geld (1,2 miljard euro) uitgetrokken om de kwaliteit van leraren te vergroten. Want waar je school ook staat, hoe mooi het klaslokaal ook kan zijn, de kwaliteit van ons onderwijs staat of valt met de beste mannen en vrouwen voor de klas. Dat vraagt om betere opleidingen en (bij)scholing.
- **Mbo van wereldniveau.** We gingen de uitval tegen en stimuleren jongeren om door te stromen naar het hoger onderwijs. Door zich verder te ontwikkelen met meestergezel-trajecten en *associate degree* programma's, door betere voorlichting middels de studiebijsluiters en de introductie van een vast aanmeldmoment. Mbo-studenten kregen eindelijk recht op een OV-jaarkaart, waardoor de toegankelijkheid van het mbo met sprongen vooruit is gegaan. De kosten van studeren op een mbo-instelling zijn hierdoor namelijk drastisch naar beneden gegaan. Ook is er een fonds gekomen om het mbo ook voor kinderen van ouders met een smalle beurs toegankelijk te houden. Tevens zijn we er in geslaagd de voortijdige uitval, jongeren die vaak tussen wal en schip vallen, fors terug te dringen. We blijven er hard aan werken om die nog verder terug te dringen.
- **Vakmanschap in het mbo.** Het mbo leidt de vakmensen van Nederland op. Van goudsmid tot webdesigner: ze hebben allemaal op het mbo gezeten. Om te zorgen dat het mbo ook de vakmensen van de toekomst levert, hebben we ingezet op het verbeteren van de kwaliteit van het mbo. Er is ruim € 400 miljoen extra in het mbo geïnvesteerd. De opleidingen gaan kleinschaliger, innovatiever en meer op de regio georganiseerd onderwijs bieden. De samenwerking met regionale bedrijven, onder andere door het Regionaal Investeringsfonds, wordt verbeterd en de menselijke maat wordt stevig verankerd zodat de student zich thuis voelt op school. Er blijft plek voor kwetsbare jongeren om een opleiding te volgen op het mbo, maar ook toptalenten kunnen voor het mbo kiezen en daarna kunnen doorgroeien tot meester in hun vak. Kortere leerroutes zoals vakmanschapsroutes en beroepsroutes moeten studenten meer gaan uitdagen en voorbereiden op de regionale arbeidsmarkt.
- **Het hoogste advies telt.** Kinderen met precies dezelfde CITO-score krijgen een lager schooladvies van docenten als ze een buitenlandse achternaam of ouders met een beperkte opleiding hebben. Dat kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn. En dus gaat voor ieder kind dat een hogere CITO-score heeft dan het advies van de leraar, automatisch de CITO-score gelden.
- **Kleine scholen behouden.** Te veel scholen op het platteland werden met sluiting bedreigd. Vanuit de PvdA is een beweging op gang gekomen om deze schooltjes, die vaak zo belangrijk zijn voor de leefbaarheid van een gebied, te kunnen openhouden. Met succes.

- **Studievoorschot en investering in het hoger onderwijs.** Met de invoering van het studievoorschot in het Hoger Onderwijs ging een langgekoesterde wens van de PvdA in vervulling. De komende jaren kunnen we daardoor een bedrag oplopend tot € 1 miljard investeren in de kwaliteit van onderwijs, zoals meer contacturen, vierduizend extra docenten en betere begeleiding. En de kosten van ons onderwijs worden eerlijker verdeeld omdat we de beurs specifiek reserveren voor kinderen van ouders die modaal of minder dan modaal verdienen. Voor hen, 25 procent van alle studenten, blijft de aanvullende beurs bij afstuderen binnen tien jaar dus een gift. Voor afgestudeerden die lenen wordt de aflossing eerlijker en socialer. Zij betalen pas terug wanneer hun inkomen hoger is dan het wettelijk minimumloon en terugbetalen gaat naar draagkracht. De effecten van het studievoorschot op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs houden we nauwlettend in de gaten.

Onze opgave voor de toekomst:

De komende jaren is het tijd voor een omvangrijke investeringsagenda. Een enorme opgave. Dat gaat niet in één kabinetsperiode maar vergt meerjarige investeringen. Daarmee kunnen we bijvoorbeeld geleidelijk aan leraren beter opleiden, een beter salaris betalen, de werkdruk verlagen én een aanvalsagenda uitvoeren op kansenongelijkheid op onze scholen. Ook willen we de verschillende voorzieningen voor jonge kinderen bij elkaar brengen zodat jonge kinderen van twee tot vier jaar met elkaar zich spelenderwijs kunnen ontwikkelen, ongeacht hun achtergrond en ongeacht of hun ouders werken. De tweedeling is hardnekkig en de bestrijding ervan blijft dus topprioriteit. Bijvoorbeeld door scholen in moeilijke wijken meer middelen te geven om achterstanden weg te werken, door kinderen via brugklassen meer tijd te geven om zich te ontwikkelen, zomerscholen etc.

6 Cultuur die ons samenbrengt en inspireert.

Cultuur brengt ons bij elkaar, inspireert, laat ons kritisch kijken en draagt bij aan onze ontwikkeling. Het samen genieten van cultuur slecht bruggen tussen mensen en meningen en draagt bij aan het voorkomen van gescheiden werelden. Cultuur moet kortom van ons allemaal zijn en niet enkel weggelegd voor 'de elite'. De gure wind van het VVD, CDA en PVV kabinet had diepe wonden achtergelaten in de culturele sector. Financieel maar bovenal moreel. Kunst en cultuur werd als een waardeloos product beschouwd. Een speeltje van subsidieslurpers. Het was kortom tijd voor een frisse lentrebries.

Onze resultaten:

- **Meer geld voor cultuur.** Er is bijna € 30 miljoen extra beschikbaar gekomen voor jeugdtheater, voor talentontwikkeling in de film- en podiumkunsten, voor vernieuwing via de festivals, voor kunstprojecten met directe maatschappelijke waarde én voor pop en jazz. Hiermee hebben we belangrijke zaken kunnen behouden die in hun voortbestaan werden bedreigd zoals de collectie van het Tropenmuseum, het Metropole Orkest, Noorderlicht, het Rijksmuseum Twente, Huis Doorn, Loevestein en de postacademische instellingen in de beeldende kunsten.

- **Cultuur voor ons allemaal.** De inzet van dit kabinet is geweest om de kracht van cultuur te versterken. Creativiteit is onmisbaar voor iedereen om je weg te vinden, juist in een dynamische, snel veranderende samenleving. Kunst mag daarom niet het slachtoffer worden van het rendementsdenken. Kunst en cultuur hebben een intrinsieke waarde die het waard is om te verdedigen. De afgelopen jaren zijn instellingen in staat gesteld zich te profileren, te innoveren én te verbinden. De cultuursector werd nadrukkelijk uitgedaagd die ruimte te pakken. Zodat er niet alleen een groter, maar vooral ook een ander en meer divers publiek bereikt wordt, onder andere via festivals.
- **Muziekles terug van weggeweest.** We hebben geld beschikbaar gesteld met als doel om in 2020 op alle basisscholen muziekles weer vanzelfsprekend te maken. Zo is cultuur weer teruggebracht in de klaslokalen van circa 4000 scholen. Muziekonderwijs is ontzettend belangrijk voor de vorming van kinderen. Het stimuleert de creativiteit en samenwerking, en brengt daarmee onontdekte talenten tot ontwikkeling. Kinderen kunnen daar de rest van hun leven veel plezier van hebben.

Opgave voor de toekomst:

Niet alleen de eerdere bezuinigingen, maar ook de om zich heen grijpende commercie brengt kunstenaars en makers in een delicate positie. De komende jaren willen we de balans herstellen. Door de makers meer macht te geven ten opzichte van de grote distributeurs en te bekijken hoe we individuele makers beter kunnen beschermen en kunnen zorgen voor betere arbeidsvoorwaarden. En we verankeren cultuur en media steviger in ons onderwijs. Dat stimuleert vaardigheden als verbeeldingskracht en creativiteit.

7 Een zorgzame samenleving.

Een solidaire samenleving is een zorgzame samenleving. Iedereen die afhankelijk is van zorg moet kunnen rekenen op professionele en liefdevolle zorg en ondersteuning.

Toen we in 2012 begonnen moest er heel veel gebeuren om die ambitie te realiseren. De samenleving is snel veranderd: door vergrijzing komen er meer ouderen en minder jongeren. En ouderen van nu kiezen voor langer thuis wonen: in 1980 waren er 300.000 tachtigplussers in Nederland en 200.000 plekken in bejaardenhuizen. Toen we in 2012 begonnen waren er nog 160.000 plekken en al 650.000 tachtigplussers.

Dat onze samenleving vergrijst is niet eng of erg. Wel moesten we kijken hoe we dat samen kunnen blijven betalen. En niet alle mensen zijn hetzelfde. Het was daarom ook nodig om van bureaucratische standaardzorg en afvinklijstjes naar persoonlijke zorg te gaan die veel meer is afgestemd op wat iemand echt nodig heeft.

Onze resultaten:

- **Zorg in de buurt.** Iedereen is anders. De hulp die je nodig hebt wordt niet alleen bepaald door hoe goed je loopt of ziet. Maar ook of je een partner hebt die je bijstaat of juist beginnende dementie heeft, of je eenzaam bent of kunt rekenen op de steun van vrienden en familie, of je een goed pensioen hebt of alleen AOW. Om recht te doen aan deze verschillen organiseren we de zorg en ondersteuning thuis niet langer vanuit Den Haag, maar dichtbij in de buurt. Zo kunnen we niet alleen de hulp in het huishouden goed regelen maar ook eenzaamheid bestrijden en mantelzorgers ondersteunen. Om de zware zorg uit de wind te houden kijken we bij de hulp in het huishouden nu beter naar wat mensen zelf kunnen betalen of regelen. Wel is het voornemen om 75 procent op de huishoudelijke hulp te bezuinigen teruggebracht tot 25 procent.
- **Wijkverpleegkundige centraal.** We brachten de wijkverpleegkundige weer terug als hét gezicht van de zorg in de wijk. Zij komt bij mensen over de vloer en moet ruimte en vertrouwen krijgen om haar werk zo te doen als ze wil. Iedereen moet overal op haar zorg kunnen rekenen. Daarom hebben we extra geld uitgetrokken voor de wijkverpleegkundige, het recht op wijkverpleegkundige zorg in de wet verankerd en gezorgd dat er geen eigen risico geldt voor haar hulp. Ook is de bureaucratie vermindert door deze zorg zo regelen dat de minutenregistratie wordt afgeschaft en door in de wet vast te leggen dat de wijkverpleegkundige zelf bepaalt hoe ze haar werk doet.

Staatssecretaris Martin van Rijn bezoekt verpleeghuis (FOTO: VWS)

- **Goed werk.** we hebben afspraken gemaakt met de FNV en gemeenten over de vernieuwing van de arbeidsmarkt in de zorg. Er komen daardoor regels die concurrentie op loon onmogelijk maken. Omdat thuishulpen een fatsoenlijk contract verdienen worden alfahulpen bij wet verboden.
- **Verpleeghuiszorg.** De verpleeghuizen van nu zijn allang niet meer de bejaardenhuizen van vroeger: de ouderen die er nu wonen hebben veel zwaardere en gecompliceerde zorg nodig. Die ontwikkeling is al langer gaande. Wij zijn een inhaalslag aan het maken om de kwaliteit van verpleeghuiszorg te verbeteren. Want al onze ouderen verdienen een waardige laatste levensfase. En iedereen die dag en nacht voor hen zorgt moet trots kunnen zijn op zijn werk en dat van zijn collega's. We hebben daarom extra geïnvesteerd om de verpleeghuiszorg en de scholing van medewerkers te verbeteren. Ook investeren we in meer dagbesteding: zo kunnen bewoners en personeel elkaar de aandacht geven die ze verdienen. We zorgen ervoor dat verpleeghuizen vaker kleinschalig zijn en maken inzichtelijk welke verpleeghuizen onvoldoende presteren zodat we hier kunnen ingrijpen. We hebben de voorgenomen bezuiniging op de verpleeghuizen geschrapt, er is per saldo extra geld naar de verpleeghuiszorg gegaan.

- **Zorgkosten beteugeld.** Voordat we begonnen liepen de kosten van de zorg enorm op. Door maatregelen is de zorg voor ouderen, gehandicapten en kwetsbare jongeren nu klaar voor de toekomst. De financiële tijdbom onder de zorg is ontmanteld. We hebben bezuinigd op de meest lichte vormen van ondersteuning thuis zodat we de meest kwetsbare mensen, die een beroep op langdurige zorg doen, uit de wind kunnen houden: die kosten stijgen 'gewoon' door. De totale uitgaven van de zorg zijn daardoor minder toegenomen dan wanneer we niks hadden gedaan, maar nog steeds toegenomen. Tussen 2012-2017 groeiden de zorguitgaven met € 5,5 miljard, van € 68 miljard naar € 73,5 miljard. Waar de uitgaven tussen 2007-2012 nog met 6.4 procent groeiden, is die groei na 2012 teruggebracht tot 1,3 procent.
- **Toegankelijkheid de norm.** De ratificatie van het VN-Verdrag voor Gehandicapten was een historisch moment. Vanaf nu werken we toe naar een samenleving waar toegankelijkheid voor iedereen niet een gunst maar de norm is. Wettelijk wordt vastgelegd dat bijvoorbeeld gebouwen, openbaar vervoer en websites toegankelijk moeten zijn voor iedereen. Zo zorgen we ervoor dat Nederland geleidelijk toegankelijk wordt voor iedereen.

Opgave voor de toekomst:

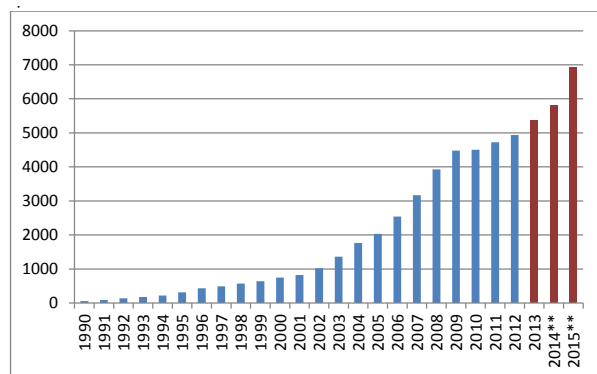
De toegankelijkheid van goede zorg moet gegarandeerd zijn. Het eigen risico mag er dus niet toe leiden dat mensen zorg gaan mijden. De zorg van de toekomst willen we verder meer op samenwerking in plaats van concurrentie gaan baseren. De marktwerking halen we uit het systeem waar die het belang van de patiënt in de weg staat. De samenwerking tussen huisartsen, wijkverpleegkundigen en thuishulpen – de zorg in de buurt - moet beter. Ook eenzaamheid, dementie en de ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers zijn onderwerpen waar we verder mee aan de slag willen. De verbetering van de verpleeghuiszorg is in gang gezet, maar een zaak van de lange adem. En de arbeidsmarktpositie van thuishulpen en wijkverpleegkundigen moet nog beter, zij verdienen beter loon en fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden.

8 Op weg naar een duurzame samenleving.

Om de toekomst van onze kinderen zeker te stellen is een snelle overgang van fossiele brandstoffen naar duurzame energie noodzakelijk. Binnen dertig jaar moet onze welvaart op duurzame energie draaien. De afgelopen jaren hebben we hiermee een begin gemaakt. We zijn van de achterhoede van Europa naar de middenmoot gegaan. Maar het gaat nog lang niet snel genoeg. De komende jaren hebben we de kans om koploper te worden en de verplichting om te zorgen dat onze wereld ook voor onze kinderen en kleinkinderen behouden blijft.

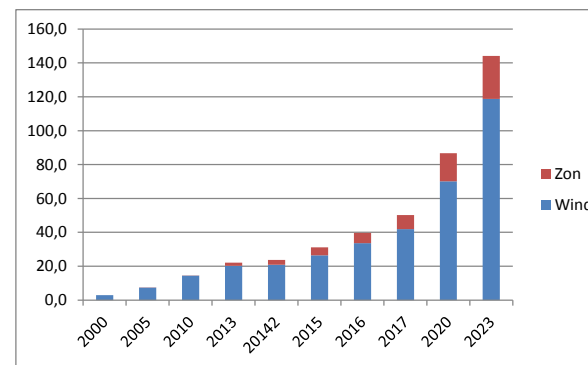
Onze resultaten:

- **Energieakkoord.** De overheid heeft de regie teruggenomen en een einde gemaakt aan het gejojo met het energiebeleid. Investeren in duurzame energie is weer aantrekkelijk. Met het Energieakkoord hebben 40 partijen, waaronder werkgevers, milieubewegingen, energiebedrijven en de overheid, zich verbonden aan ambitieuze en concrete doelen voor energiebesparing en hernieuwbare energie. In 2020 komt 14 procent van de energie die we gebruiken uit hernieuwbare bronnen en in 2023 16 procent.
- **Inhaalslag duurzame energie.** De PvdA heeft er in dit kabinet voor gezorgd dat Nederland op het gebied van duurzame energie een inhaalslag aan het maken is. Het gebruik van duurzame energie is gestegen van 4,8 procent in 2013 naar 5,8 procent in 2015. Dat is een bescheiden groei, maar veel voorbereidingen zijn getroffen voor een verdere verduurzaming van onze energievoorziening. De productie van windenergie is tussen 2012 en 2015 al met bijna 40 procent gestegen. De voorbereidingen voor grote windparken op zee deze kabinetsperiode zullen ons de komende jaren nog veel meer schone windenergie gaan leveren. Om de investeringen in duurzame energie verder te verhogen willen we een Groene Investeringsbank oprichten, een publiek-private bank die groene innovaties ondersteunt met risicodragend kapitaal vanuit de overheid.

*Windenergie groeit onder Rutte-Asscher razendsnel
Rood is Rutte-Asscher*

(BRON: CBS, GENORMALISEERDE BRUTO ENRGIEPRODUCTIE VAN WIND IN MLN KWH)

Aanbod van zon en wind.

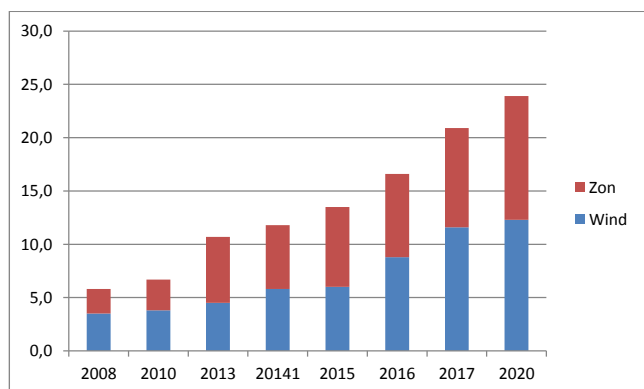
(BRON: NATIONALE ENERGIE VERKENNING (NEV) 2015 OP BASIS VAN CBS VOOR CIJFERS TOT EN MET 2014, PRODUCTIE IN PETRA JOULE ALS GEVOLG VAN VASTGESTELD BELEID).

- **Oude kolencentrales dicht.** Kolencentrales zijn bijzonder vervuilend, vooral de oudere centrales. Ze stoten veel CO₂ uit en zijn slecht voor de gezondheid. De vijf oudste kolencentrales in ons land hebben we daarom gesloten. We kijken ook naar de mogelijkheden om de twee oudste van de vijf overgebleven centrales spoedig te sluiten. Uiteindelijk is er geen ruimte voor kolencentrales in ons land en is sluiting een kwestie van tijd.
- **Historisch klimaatakkoord.** Sharon Dijksma heeft namens Nederland in Parijs onderhandeld over het historisch klimaatakkoord om de temperatuurstijging tot maximaal 2 graden te beperken en naar maximaal 1,5 graden te streven. We zijn begonnen met de voorbereidingen om de doelen voor het klimaatakkoord te halen. We sloten een overeenkomst met alle vervoerspartijen dat in 2025 alle bussen vrij van schadelijke uitlaatgassen zijn. En gebruikten we het EU-voorzitterschap om ervoor te zorgen dat ook de luchtvaart en scheepvaart gaan bijdragen aan het uitvoeren van het klimaatakkoord. Zo werken we bijvoorbeeld een luchtvaartakkoord om de CO₂-uitstoot van vliegtuigen te verminderen.

Staatssecretaris Dijksma ondertekent het Parijse klimaatakkoord op 22 april 2016 in New York.

- **Schoon en veilig staat voorop.** Schone en veilige energie betekent dat er geen ruimte is voor het winnen van schaliegas of het boren naar gas in natuurgebieden zoals de Wadden. We hebben een stokje gestoken voor toekomstige plannen in die richting. De gaswinning in Groningen is met het oog op de veiligheid van de inwoners de afgelopen jaren zo veel mogelijk verminderd. De komende jaren willen we dat nog verder gaan terugbrengen door alternatieven voor het in Nederland benodigde laagcalorische gas te implementeren en door de export uit te faseren.
- **Meer groene banen.** Verduurzaming is niet alleen nodig, maar levert ook banen op. Het aantal banen in de duurzame energie is de afgelopen jaren al aanzienlijk gestegen. De meeste werkgelegenheid komt uit de investeringen in duurzame energie, waarvan energiebesparing met 23,5 duizend arbeidsjaren veruit de grootste is. Ook bij de installatie van zonnepanelen nam het aantal banen toe.

Steeds meer groene banen.

BRON: NATIONALE ENERGIE VERKENNING (NEV) 2015, WERKGELEGENHEID IN ARBEIDSJAREN (X1000 FTE)

- **Klimaatverandering wereldwijd.** Ontwikkelingslanden hebben minder middelen om zich tegen veranderingen als droogte en overstromingen te wapenen. Mede dankzij onze inzet is er in Europa aandacht voor klimaatverandering (energie, water, voedsel) als oorzaak van instabiliteit. We hebben ook met bilaterale activiteiten bijgedragen aan de Europese energievoorzieningszekerheid. Met Tanzania en Mozambique is de energiesamenwerking uitgebreid d.m.v. universitaire samenwerking op het gebied van gas en hernieuwbare energie. We hebben een speciaal fonds bij de RVO opgericht op het gebied van energiediplomatie, en gaan een haalbaarheidsstudie doen naar meerjarige energiesamenwerking met verschillende landen in het Midden Oosten, gericht op hervorming van de energiesector.
- **Natuur van waarde.** Natuur heeft een intrinsieke waarde. Precies dát is het uitgangspunt van de nieuwe natuurvisie die we deze periode hebben ontwikkeld. Een visie die we samen met talloze natuurliefhebbers, wijkverenigingen, ondernemers en andere

betrokken hebben gemaakt. Een hele koerswijziging na de ‘Bleker-jaren’ waarbij de meest betrokkenen met de ruggen naar elkaar stonden. We hebben de natuur ook weer op de kaart gezet door de verkiezing van de mooiste gebieden van Nederland en we hebben meer dan een miljard geïnvesteerd in natuur ten opzichte van Rutte 1.

- **Eerlijker eten.** Samen met de gehele keten is er ingezet om inzichtelijk te maken waar ons eten, bijvoorbeeld het stukje varkensvlees uit de supermarkt, vandaan komt. Dit inzicht moet druk op de keten uitoefenen en de positie van de boer verbeteren. Dierenwelzijn is verder niet alleen bevorderd door het verbod op wilde dieren in het circus maar bovenal door een sterke vermindering van toegestane ingrepen bij koeien, varkens en kippen. En door scherpe regelgeving voor dierlijke mest is er een absoluut maximum gekomen aan het aantal dieren in ons land. De verwachting is dat door introductie van de fosfaatwet en herstructurering van de varkens- en kippensector het aantal dieren in ons land zal dalen.
- **Natuurlijker eten.** De landbouw heeft alleen toekomst als die rekening houdt met de natuur. Daarom hebben we veranderingen ingezet voor de manier waarop wij ons gewas beschermen (met minder chemicaliën) voor de manier waarop we de vis vangen (met minder bijvangst) voor de manier waarop we met mest omgaan (met minder fosfaat) voor de manier waarop we onze kassen verwarmen (met minder gebruik van fossiele energie) en voor de manier waarop we met onze dieren omgaan (met meer ruimte voor natuurlijk gedrag en met minder antibiotica).

Staatssecretaris Van Dam en staatssecretaris Van Rijn lanceren het programma Jong Leren Eten, 30 september 2016 (FOTO: FACEBOOK MARTIJN VAN DAM)

- **Beter eten.** Eten is van groot belang voor onze gezondheid. Daarom werken we met de tuinbouw aan een campagne ter bevordering van de consumptie van groenten en fruit. Europees geld dat voorheen werd ingezet voor bedrijfsinvesteringen is nu ingezet voor voedsel educatie zodat jonge kinderen al op vroege leeftijd in aanraking komen met gezond eten. We startten een nieuw programma Jong Leren Eten waarmee we zoveel mogelijk kinderen weer willen leren dat gezond eten lekker is, hoe je goed eten klaarmaakt en waar eten vandaan komt.

Opdracht voor de toekomst:

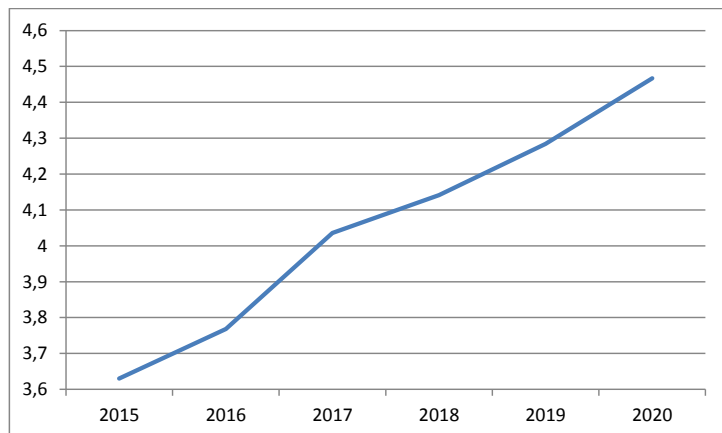
De transitie die wij als land de komende twintig, dertig jaar moeten maken stelt ons voor een enorme opgave. Om onze aarde te behouden voor onze kinderen en kleinkinderen moeten we compleet anders omgaan met grondstoffen en energie, de uitstoot van CO₂ moet naar nul. Naast de energietransitie moeten we werk maken van de voedseltransitie. En dat is niet alleen een milieuvraagstuk. Dat vraagt om een economie die zich aanpast aan die transitie. En een overheid die richting geeft en een betrouwbare partner is voor het bedrijfsleven. Een omslag die ook veel kansen en banen kan opleveren. Het klimaat akkoord van Parijs moet zich verder vertalen in ambitieuze Europese doelstellingen voor vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, met bijbehorende doelen voor energiebesparing en duurzame energie. Nationaal willen we deze doelen gaan verankeren in de klimaatwet van Samsom en Klaver.

9 Betaalbaar wonen voor iedereen.

Iedereen een betaalbare woning in een fijne buurt. Dat is wat wij willen. In 2012 zat de woningmarkt in een diep dal. Woningen werden niet verkocht, huizen stonden onder water en starters konden nergens terecht. Het kabinet heeft gedaan wat al zo lang nodig was: de woningmarkt hervormen. Er wordt weer gebouwd, verbouwd en verkocht. Dat was nodig om de doorstroming weer op gang te krijgen en ons ideaal van fijn wonen voor allen dichterbij te brengen.

Onze resultaten:

- **Eerlijke aftrek van hypotheekrente.** De hypothecke renteaftrek is hervormd door de aftrek te beperken van de hogere inkomens en de opbrengst terug te geven in de inkomstenbelasting van iedereen. Dat was nodig want de helft van het belastingvoordeel van de hypotheekrenteaftrek ging naar de twintig procent van de huishoudens met de hoogste inkomens. Met de aanpassingen is de hypotheekrenteaftrek niet langer een subsidie op rijkdom, maar een eerlijke stimulans voor huizenbezit.
- **Huren voor een eerlijke prijs.** Het recht op een goede woning mag niet afhankelijk zijn van je inkomen. Lage middeninkomens dreigden tussen wal en schip te vallen, omdat ze geen aanspraak maakten op een sociale huurwoning en een koopwoning vaak te duur is. De inkomensgrens sociale huurwoningen is daarom tijdelijk verhoogd. Dit betekent dat je met een inkomen tot € 40.000 een sociale huurwoning mag gaan huren. De huurstijgingen zijn beperkt met de zogenaamde huursombenadering: de som van alle huurstijgingen van woningcorporaties - inclusief die bij vrijkomende woningen - is beperkt op de gemiddelde inflatie plus 1 procent.
- **Huurtoeslag.** We hebben elk jaar voorkomen dat er bezuinigd werd op de huurtoeslag. Wonen blijft voor de lagere inkomens betaalbaar, omdat we voor hen de huurstijging compenseren met de huurtoeslag. De uitgaven aan de huurtoeslag nemen van 2013-2020 met bijna € 2 miljard toe, terwijl het budgetair beslag van de hypotheekrenteaftrek met ruim € 2 miljard afneemt in dezelfde periode.

BRON: BEGROTING WONEN EN RIJKSDIENST 2017

- **Meer zeggenschap voor huurders.** In 2014 is er een nieuwe woningwet gekomen. Met deze wet staat de huurder weer centraal, krijgen gemeenten en huurders meer te zeggen over het huurbeleid en brengen we corporaties terug naar hun kerntaak: betaalbare woningen bouwen. Excessen bij corporaties zijn hiermee verleden tijd.
- **De energierekening omlaag.** Een groot deel van de woonlasten zit in de energierekening. Minder energieverbruik is dus niet alleen goed voor milieu maar ook voor de portemonnee van mensen. Hier is nog veel winst te halen. Daarom is dit kabinet begonnen met een grootschalige energiebesparing van woningen, met een investering van bijna € 1 miljard samen met de banken.

Opgave voor de toekomst:

We zijn nog niet klaar op de woningmarkt. Ondanks alle inspanningen dreigen er nog steeds grote tekorten aan woningen, vooral op de huurmarkt. Daar moet extra gebouwd worden en de huren moeten voor iedereen betaalbaar blijven.

10 Hulp en handel in dienst van een betere wereld.

Opkomen voor hen die het slecht hebben op deze wereld door oorlog, hongersnood en rampspoed. Mensen hun eigen lot in handen geven en armoede, kinderarbeid en onderdrukking de wereld uitbannen. Onze ambities zijn altijd groot geweest. Leuk was het dan ook niet dat we deze kabinetsperiode begonnen met een kleiner budget voor ontwikkelingssamenwerking. Wel lag er een unieke kans doordat handel en ontwikkelingssamenwerking voor het eerst hand in hand gingen. Handel en economische ontwikkeling elders stimuleren, wat banen en koopkracht oplevert hier en daar, brengt ons ideaal van een beter wereld dichterbij.

Onze resultaten:

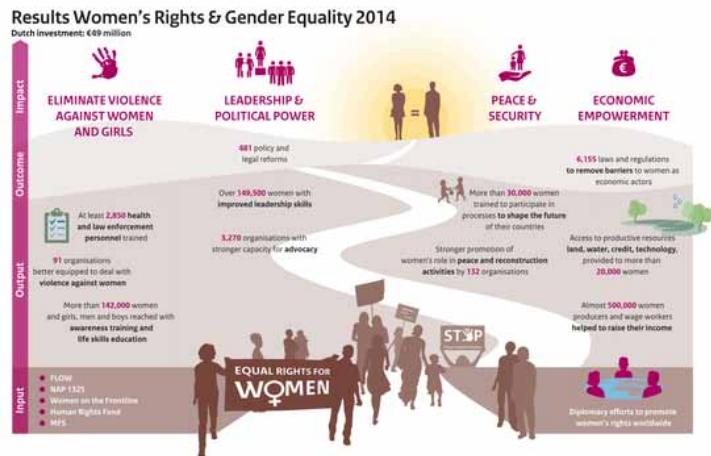
- **Eerlijke productie in het belang van werknemers daar.** In 2012 stortte Rana Plaza, een textiel fabriek in Bangladesh, in. Mensen lagen begraven onder het puin van de fabriek waar ze onze t-shirts en spijkerbroeken maakten. Nu, in 2016, is mede dankzij de druk die wij uitoefenden in Bangladesh het minimumloon verhoogd, de arbeidswetgeving aangepakt, zijn er deskundige bouwinspecteurs aangesteld en is er meer ruimte voor vakbonden. We werken nu in meer landen (Pakistan, Cambodja, Ethiopië) en in meer sectoren (steenkolen, tin, goud, palmolie, soja) aan een verbond tussen werknemers daar en consumenten hier. In 2016 sloten we tien convenanten af tussen bedrijven, financiële instellingen, vakbonden, maatschappelijke organisaties en de overheid om misstanden in risicosectoren zoals textiel, te gaan.

Ondertekening textielconventant

(BRON: SER. [HTTPS://WWW.SER.NL/NL/ACTUEEL/NIUWS/2010-2019/2016/20160704-CONVENANT-DUURZAME-KLEDING-EN-TEXTIEL.ASPX](https://www.ser.nl/nl/actueel/nieuws/2010-2019/2016/20160704-CONVENANT-DUURZAME-KLEDING-EN-TEXTIEL.ASPX))

- **Kinderarbeid uitbannen.** Er zijn wereldwijd nog altijd 168 miljoen kinderen die werken. Zij kruipen door mijnen, duiken naar goud en draaien lange dagen in spinnerijen. We kopen allemaal producten waar kinderarbeid in zit. Vaak omdat we het niet weten. We maakten daarom een initiatiefwet om kinderarbeid te bestrijden. Die wet vraagt van bedrijven te voorkomen dat er kinderarbeid in hun producten of diensten zit. Als een bedrijf de kantjes ervan afroopt, kan het een forse boete krijgen. Ook is er een kinderarbeidfonds gekomen. Bedrijven die goede plannen hebben om kinderarbeid te bestrijden kunnen bij dit fonds een verdubbeling van hun inleg aanvragen.
- **Girl Power.** Kunnen zijn wie je bent, je eigen keuzes kunnen maken. Voor miljoenen meisjes en vrouwen is dit een droom. Ze weten wat ze willen, maar er staat veel in de weg: cultuur, traditie, religie en onverschillige politici. Nederland werkt samen met de organisatie Girls not Brides om kindhuwelijken tegen te gaan. Er is een lange weg te gaan, maar de eerste successen zijn binnen: inmiddels hebben Zimbabwe en Malawi kindhuwelijken verboden. We smeden coalities om vrouwenbesnijdenis uit te bannen. We steunen vrouwen die een rol willen bij vredesbesprekingen voor hun land: in Zuid-Soedan en in Syrië.

- **Economische ontwikkeling.** De officiële ontwikkelingshulp blijft heel erg belangrijk, maar voor economische ontwikkeling waar niet alleen de elite van profiteert, is meer nodig. Zoals effectieve belastingheffing en eerlijke internationale belastingregels. Nederland heronderhandelt daarom, als enige land ter wereld, over onze belastingverdragen met 23 ontwikkelingslanden. We hebben ervoor gezorgd dat de vastgelopen gesprekken over economische samenwerking tussen de EU en ontwikkelingslanden weer op gang zijn gekomen. We hopen binnenkort deze overeenkomsten af te kunnen

sluiten, ze hebben grote voordelen voor ontwikkelingslanden - waaronder toegang voor producten tot de Europese markt.

- **Dialog over landrechten.** Veel ontwikkelingslanden verwelkomen buitenlandse investeringen omdat die goed zijn voor de ontwikkeling van hun economie. Maar te vaak worden daarvoor landrechten van mensen geschonden. Nederland heeft daarom de dialoog opgezet over landrechten, de Land Dialoog. Meer dan 70 bedrijven, banken, pensioenfondsen, overheidsinstanties, ngo's en kennisinstellingen doen mee. Er zijn eigendoms- en/of pachtbewijzen uitgegeven die in totaal 1,2 miljoen hectare land bestrijken dat in gebruik is bij kleinschalige boeren en boerinnen. Ruim een half miljoen boeren en een half miljoen boerinnen hebben de afgelopen jaren landgebruik-certificaten ontvangen waarmee ze ook toegang krijgen tot financiële diensten.
- **Handelmissies.** Handel en hulp zijn in dit kabinet samengebracht in één portefeuille. Handelmissies zullen hierna nooit meer hetzelfde zijn. Nieuwe verbonden zijn gesloten tussen wat eerder gescheiden werelden waren. Op een handelmissie naar Bangladesh gaan zowel de mensen van Schone Kleren Campagne, de FNV en de HEMA en C&A mee. En naar Cuba gingen we niet alleen met het bedrijfsleven, maar ook met oud-Feijenoordspelers die voetbalcllinics aan kinderen uit de arme buurten gaven. De mijnbouwregio Cesar in Colombia bezochten we met een delegatie met onder andere PAX en SOMO en de Nederlandse energiebedrijven.
- **Groefonds.** Het ontbreekt ondernemers die willen investeren in ontwikkelingslanden vaak aan financiering. Daarom heeft dit kabinet een revolverend fonds opgericht, het Dutch Good Growth Fund van € 700 miljoen. Ondernemers uit Nederland en ondernemers uit ontwikkelingslanden met goede plannen zijn welkom. De banken vinden de risico's vaak te groot. Daarom werkt dit fonds ook als breekijzer om de gevestigde banken de ogen te openen. Tot nu toe zijn er 45 transacties afgerond, die al 15.000 banen hebben opgeleverd.

Opdracht voor de toekomst:

Hulp werkt, velen hebben zich aan armoede kunnen onttrekken door een extra lening, hulp of handel. In de wereld is niet minder maar meer hulp nodig. Wat ons betreft gaat het budget van ontwikkelingssamenwerking daarom weer omhoog, zodat we meer mensen perspectief op een betere toekomst kunnen bieden.

11 Vluchtelingen en migratie.

Nog nooit waren er zoveel mensen op de vlucht. 120 miljoen mensen zijn afhankelijk van hulp van buitenaf. Huis en haard achterlaten en een gevaarlijke tocht ondernemen, daar besluit niemand lichtzinnig toe. De mensen die zich daartoe gedwongen voelen, verdienen onze steun. En bescherming als zij dat nodig hebben. Toen wij in 2012 in het kabinet stapten, wisten we nog niet hoeveel vluchtelingen hun bescherming bij ons in Europa zouden komen zoeken. We hebben meer vluchtelingen opgevangen dan de afgelopen 20 jaar. Met hulp van velen en creatieve oplossingen is dat gelukt. In Nederland heeft niemand op straat hoeven slapen.

Onze resultaten:

- **Meer hulp voor vluchtelingen.** Door een miljard extra te investeren in noodhulp, hebben we vele vluchtelingen kunnen helpen. Met werk en onderwijs. Door te pleiten voor zachte leningen van de Wereldbank, betere handelsafspraken met de EU en door bedrijven te stimuleren te investeren in landen die getroffen zijn. Zo organiseerden we bijvoorbeeld een handelsmissie naar de door Ebola getroffen landen. We maakten afspraken met Nederlandse bedrijven in Turkije zodat ze Syrische vluchtelingen in dienst nemen. We zorgden ervoor dat meisjes en vrouwen in vluchtelingenkampen s avonds veilig naar de wc kunnen door lampjes op te hangen. We gaven boeren en boerinnen die in hun eigen land moesten verhuizen zaden die bestand zijn tegen het veranderende klimaat zodat ze eindelijk weer eens een geslaagde oogst hebben.
- **Minder gevaarlijke overtochten.** Als voorzitter van de EU heeft Nederland een bemiddelende rol tussen de EU lidstaten gespeeld en een grote bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de deal tussen de EU en Turkije. Direct gevolg van deze deal is dat er veel minder mensen verdrinken op de Middellandse Zee en de opvang in Turkije verbetert. De komende periode blijft gedeelde verantwoordelijkheid voor de buitengrens van de EU, ondersteuning van de Grieken bij de opvang van vluchtelingen, en betere opvang in de regio onze inzet.

Diederik Samsom op bezoek in Izmir, Turkije, waar velen de gevaarlijke oversteek waagden. Januari 2016.

(FOTO FACEBOOK DIEDERIK SAMSOM)

- **Migratie.** De PvdA heeft zich bovenal ingezet voor een de lange termijn aanpak van migratie. Wanneer mensen een toekomst hebben in eigen land zullen zij minder snel huis en haard verlaten. We richten hiertoe partnerschappen op met landen van herkomst, bijvoorbeeld in Afrika. Ivoorkust, Mali en Ghana zijn landen die hebben toegezegd uitgeprocedeerde migranten sneller terug te nemen, door meer reisdocumenten af te geven. In ruil daarvoor wordt er door Europa geïnvesteerd in werkgelegenheidsprojecten.
- **Meteen aan de slag.** In het verleden duurde het vaak erg lang voordat een nieuwkomer kon beginnen met integreren. Dat doen we nu anders. Er zijn honderden vrijwilligers opgeleid om taallessen te geven aan vluchtelingen. We stimuleren vluchtelingen om zelf aan de slag te gaan als vrijwilliger. Om dat mogelijk te maken hebben we de regels hiervoor makkelijker gemaakt. Vluchtelingen die eenmaal een verblijfsstatus krijgen, screenen we direct op hun diploma's, vaardigheden en werkervaring. Niet zoals vroeger pas als ze een woning hebben, maar al in het asielzoekerscentrum. We koppelen vluchtelingen aan werkgevers die mensen met hun vaardigheden goed kunnen gebruiken. Persoonlijke mogelijkheden voor werk of een opleiding laten we meespelen bij de beslissing in welke gemeente een vluchteling terecht komt.

Minister Plasterk in gesprek met Asielzoekers bij de Noodopvang in Kanaleneiland Utrecht, maart 2016. (FOTO: TIM ALTENBURG)

Inburgeren. Vanaf volgend jaar wordt de participatieverklaring de verplichte start van het inburgeringstraject. De participatieverklaring wijst nieuwkomers op de rechten en plichten en de fundamentele waarden van de Nederlandse samenleving. Het inburgeringstraject is een startpunt voor nieuwkomers. Veel meer nieuwkomers moeten het inburgeringsexamen (kunnen) doen. De kwaliteit van de inburgeringslessen wordt verhoogd en de lesaanbieders worden strenger gecontroleerd. Asielmigranten mogen gratis inburgeren. Gemeenten hebben ook meer geld gekregen voor hun inburgering en participatie en scholen meer middelen om kinderen van asielmigranten les te geven.

- **Kleinschalige opvang.** Kleinschalige opvang is goed voor de integratie en voor het draagvlak onder omwonenden. Het is bovendien beter voor de veiligheid als er minder mensen bij elkaar op de lip zitten. We hebben erop aangedrongen kleinschalige opvang mogelijk te maken. De ondergrens van 300 asielzoekers is nu losgelaten, mits gemeenten werk gaan maken van de huisvesting voor statushouders.
- **Humaner asielbeleid.** Na jaren waarin het asiel- en vreemdelingenbeleid steeds strenger is geworden, bijvoorbeeld onder kabinet Rutte-I, is in dit kabinet het asielbeleid een stukje humaner geworden. Het gezinsherenigingsbeleid is versoepeld, waardoor ook meerderjarige kinderen hun ouders na mogen reizen. Het buitenschuldbeleid is verbeterd. De vreemdelingenbewaring is sterk gehumaniseerd, met meer bewegingsvrijheid en dagbesteding. Bovendien wordt vreemdelingendetentie alleen nog als uiterste laatste middel ingezet.
- **Beschermen kindbruiden.** De praktijk van kinderen die worden uitgehuwelijkt vinden wij onacceptabel. We mogen niet wegstippen terwijl deze jonge meisjes gevangen zitten in een gedwongen huwelijk. In het najaar van 2015 kwamen berichten binnen dat kindbruiden in Nederland asiel aanvroegen. Een wet om dit tegen te gaan, ging pas begin 2016 in. Wij hebben er toen voor gezorgd dat er spoediger maatregelen werden genomen om deze meisjes te beschermen.
- **Kinderpardon.** Een verblijfsvergunning voor honderden gewortelde kinderen en hun ouders (die een afwijzing hebben gekregen voor hun asielverzoek) dankzij het kinderpardon. Onder de eerste regeling, de tijdelijke, vonden 1500 kinderen en ouders een plekje in ons land. Meer dan de helft van alle aanvragen. Zij mogen blijven en daar zijn we trots op. De tijdelijk regeling werd opgevolgd door de permanente. Onder deze aanvraag kregen tot dusverre nog eens ongeveer 100 mensen inmiddels een verblijfsvergunning. Om de positie van kinderen in het asielrecht in de toekomst te versterken dienden we een initiatiefwet in met GroenLinks. We gaan artikel 3 van het internationaal verdrag voor de rechten van het kind in de Vreemdelingenwet verankeren, waardoor de IND en de rechter de mogelijkheid krijgen het belang van het kind zwaarder mee te laten wegen.

Opdracht voor de toekomst:

Het beschermen van vluchtelingen en het voorkomen van verdrinkingen aan de grenzen van Europa blijft prioriteit. Zeker nu het aantal vluchtelingen wereldwijd eerder toe dan af zal nemen, is blijvende inzet en noodhulp van groot belang. Ook in de landen rondom conflicthaarden waar vaak veel vluchtelingen in slechte omstandigheden leven. Via hervestiging willen we kwetsbare vluchtelingen overbrengen naar Europa. En in Europa zullen we ons inzetten voor een meer eensgezind asielbeleid.

12 Actief buitenlands beleid

Een betere wereld achterlaten. Dat is wat wij willen. Na een kabinetsperiode waarin Nederland zich zo veel mogelijk afkeerde van ontwikkelingen in de wereld, is de blik sinds het aantreden van dit kabinet weer naar buiten gericht. Er wordt weer een actief buitenlands beleid gevoerd. Dit is van het grootste belang voor Nederlanders; voor onze veiligheid en welvaart. In het buitenlands beleid van de PvdA werken we niet samen met dictators om onze korte termijn belangen veilig te stellen, maar we ondersteunen mensenrechtenverdedigers die sociale verandering teweeg brengen in hun land. En we laten inkomsten uit wapenexport nooit zwaarder wegen dan het beschermen van mensen in conflictgebieden. Vanuit internationale solidariteit richten we ons op de grondoorzaken van ongelijkheid en instabiliteit. Alleen op die manier kunnen de veiligheid en welvaart van Nederlanders worden veiliggesteld.

Onze resultaten:

- **Versterking van de diplomatie en strijd tegen terrorisme.** Veiligheid, migratie, conflict en diplomatie hangen nauw met elkaar samen. Daarom is besloten de capaciteit op de Nederlandse ambassades in de ring van instabiliteit rondom Europa te versterken, en de betrokken afdelingen op het ministerie van Buitenlandse Zaken zijn versterkt. Ook zijn Nederlandse ambassades in landen waar jihadstrijders actief zijn, versterkt om terrorisme beter te kunnen bestrijden. Diverse maatschappelijke organisaties ontvangen meer geld voor initiatieven ter bestrijding van terrorisme, de uitwisseling van buitenlandse ervaringen met die in Nederlandse gemeenten, de ontwikkeling van onderwijsmodules en het bevorderen van tegengeluid voor de lokroep van ISIS.
- **Vredesmissies.** We hebben een bijdrage geleverd aan het bestrijden van ISIS. De PvdA wil echter niet alleen bijdragen aan missies in het hoogste geweldsspectrum, maar ook aan VN-vredesmissies. Nederland levert een bijdrage aan vredesmissies in onder meer Zuid-Soedan en Afghanistan. De missie in Mali (MINUSMA) werd verlengd. De missie draagt bij aan stabiliteit door een krachtiger overheid en opbouw van de rechtsstaat in Mali, wat mensen- en wapenhandel in de hele regio tegengaat.
- **Mensenrechten.** In een snel veranderende wereld is de bescherming van mensenrechten van essentieel belang. In de VN en de VN-Mensenrechtenraad hebben we ons sterk gemaakt voor mensenrechtenverdedigers, LHBTI, godsdienstvrijheid, anti-discriminatie en de veiligheid voor journalisten. Ook de bescherming van burgers in conflictgebieden als Syrië, Irak en Zuid-Soedan had prioriteit. Er is meer geld uitgetrokken voor het ondersteunen van mensenrechtenverdedigers, en voor maatschappelijke organisaties die zich richten op het versterken van democratische instellingen en rechtspraak. Via programma's als het MATRA-programma werd maatschappelijke

Minister Koenders met minister Hennis in in het Noord-Afghaanse Mazar-e-Sharif. BRON: MINISTERIE VAN DEFENSIE

transformatie in de pre-accessie landen van de Europese Unie en de landen van het Oostelijk Partnerschap ondersteund.

- **Europese samenwerking.** De PvdA heeft ingezet op een EU die democratischer, transparanter en slanker is. Door de rol van nationale parlementen en de Raad te versterken en te zorgen voor betere regelgeving. Europa wordt *big on big things, small on small things*. En we hebben ingezet op grotere transparantie van het Europese besluitvormingsproces. De PvdA heeft het vergroten van transparantie als wapen tegen belastingontwijking ingezet. Ook de transparantie rondom opstellen van handelsakkoorden, waaronder het handelsakkoord tussen de EU en VS (TTIP), werd verbeterd. Door onze inzet worden alle EU-tekstvoorstellen gepubliceerd.

Opdracht voor de toekomst:

Vrede brengen en vrijheid beschermen blijft de belangrijkste opdracht in deze tijd van instabiliteit en onveiligheid. Een actief buitenlands beleid is daarbij onontbeerlijk. We willen investeren in internationale vrede en veiligheid waarbij ontwikkeling, diplomatie en defensie samenwerken.

• Het aantal mensen met een vaste baan neemt voor het eerst in zeven jaar toe • Ontslagrecht eerlijker • Schoonmakers in vaste dienst • Stukloon is minimaal het minimumloon • Voor alle werknemers uit Europa: gelijk loon voor gelijk werk • Volwassen loon voor jongeren • Strijd tegen discriminatie • Vijf dagen vaderschapsverlof • Meer werk. Voor het eerst 10 miljoen banen • 21.000 banen voor mensen met een beperking • Beschutte werkplekken voor wie (nog) niet kan • Hoge inkomens leveren extra bijdrage • Eerlijke vermogensbelasting • AOW op peil • Topinkomens bij de overheid aangepakt • Einde aan de nullijn • Aanpak belastingontwijking • Strengste bonuswet van Europa • € 100 miljoen voor armoedebeleid • € 100 miljoen om arme kinderen mee te kunnen laten doen • Betere hulpverlening bij schulden • Extra geld voor onderwijs • Achterstanden wegwerken met spelenderwijs leren • Betere leraren • Mbo van wereldniveau • Vakmanschap in het mbo • Kleine scholen behouden • Studievoorschot en investering in het hoger onderwijs • Meer geld voor cultuur • Cultuur voor ons allemaal • Muziekles terug van weggeweest • Zorg in de buurt • Wijkverpleegkundige centraal • Toegankelijkheid de norm • Inhaalslag duurzame energie • Oude kolencentrales dicht • Historisch klimaatakkoord • Schoon en veilig staat voorop • Meer groene banen • Klimaatverandering wereldwijd • Eerlijker eten • Natuurlijker eten • Eerlijke aftrek van hypotheekrente • Huren voor een eerlijke prijs • Meer zeggenschap voor huurders • De energierekening omlaag • Eerlijke productie in het belang van werknemers daar • Kinderarbeid uitbannen • Meer hulp voor vluchtelingen • Minder gevaarlijke overtochten • Kleinschalige opvang • Humaner asielbeleid • Beschermen kindbruiden • Kinderpardon • Versterking van de diplomatie en strijd tegen terrorisme • Europese samenwerking Het aantal mensen met een vaste baan neemt voor het eerst in zeven jaar toe • Ontslagrecht eerlijker • Schoonmakers in vaste dienst • Stukloon is minimaal het minimumloon • Voor alle werknemers uit Europa: gelijk loon voor gelijk werk • Volwassen loon voor jongeren • Strijd tegen discriminatie • Vijf dagen vaderschapsverlof • Meer werk. Voor het eerst 10 miljoen banen • 21.000 banen voor mensen met een beperking • Beschutte werkplekken voor wie (nog) niet kan • Hoge inkomens leveren extra bijdrage • Eerlijke vermogensbelasting • AOW op peil • Topinkomens bij de overheid aangepakt • Einde aan de nullijn • Aanpak belastingontwijking • Strengste bonuswet van Europa • € 100 miljoen voor armoedebeleid • € 100 miljoen om arme kinderen mee te kunnen laten doen • Betere hulpverlening bij schulden • Extra geld voor onderwijs • Achterstanden wegwerken met spelenderwijs leren • Betere leraren • Mbo van wereldniveau • Vakmanschap in het mbo • Kleine scholen behouden • Studievoorschot en investering in het hoger onderwijs • Meer geld voor cultuur • Cultuur voor ons allemaal • Muziekles terug van weggeweest • Zorg in de buurt van weggeweest • Zorg in de buurt • Wijkverpleegkundige centraal • Toegankelijkheid de norm • Inhaalslag duurzame energie • Oude kolencentrales dicht • Historisch klimaatakkoord • Schoon en veilig staat voorop • Meer groene banen • Klimaatverandering wereldwijd • Eerlijker eten • Natuurlijker eten • Eerlijke aftrek van hypotheekrente • Huren voor een eerlijke prijs • Meer zeggenschap voor huurders • De energierekening omlaag • Eerlijke productie in het belang van werknemers daar • Kinderarbeid uitbannen • Meer hulp voor vluchtelingen • Minder gevaarlijke overtochten • Kleinschalige opvang • Humaner asielbeleid • Beschermen kindbruiden • Kinderpardon • Versterking van de diplomatie en strijd tegen terrorisme • Europese samenwerking Het aantal mensen met een vaste baan neemt voor het eerst in zeven jaar toe • Ontslagrecht eerlijker • Schoonmakers in vaste dienst • Stukloon is minimaal het minimumloon • Voor alle werknemers uit Europa: gelijk loon voor gelijk werk • Volwassen loon voor jongeren • Strijd tegen discriminatie • Vijf dagen vaderschapsverlof • Meer werk. Voor het eerst 10 miljoen banen • 21.000 banen voor mensen met een beperking • Beschutte werkplekken voor wie (nog) niet kan • Hoge inkomens leveren extra bijdrage • Eerlijke vermogensbelasting • AOW op peil • Topinkomens bij de overheid aangepakt • Einde aan de nullijn • Aanpak belastingontwijking • Strengste bonuswet van Europa • € 100 miljoen voor armoedebeleid • € 100 miljoen om arme kinderen mee te kunnen laten doen • Betere hulpverlening bij schulden • Extra geld voor onderwijs • Achterstanden wegwerken met spelenderwijs leren • Betere leraren • Mbo van wereldniveau • Vakmanschap in het mbo • Kleine scholen behouden • Studievoorschot en investering in het hoger onderwijs • Meer geld voor cultuur • Cultuur voor ons allemaal • Muziekles terug van weggeweest • Zorg in de buurt • Wijkverpleegkundige centraal • Toegankelijkheid de norm • Inhaalslag duurzame energie •

Onze resultaten

PvdA
pvda.nl

PvdA

Het aantal mensen met een vaste baan neemt voor het eerst in zeven jaar toe • Ontslagrecht eerlijker • Schoonmakers in vaste dienst • Stukloon is minimaal het minimumloon • Voor alle werknemers uit Europa: gelijk loon voor gelijk werk • Volwassen loon voor jongeren • Strijd tegen discriminatie • Vijf dagen vaderschapsverlof • Meer werk. Voor het eerst 10 miljoen banen • 21.000 banen voor mensen met een beperking • Beschutte werkplekken voor wie (nog) niet kan • Hoge inkomens leveren extra bijdrage • Eerlijke vermogensbelasting AOW op peil • Topinkomens bij de overheid aangepakt • Einde aan de nullijn • Aanpak belastingontwijking • Strengste bonuswet van Europa • € 100 miljoen voor armoedebeleid • € 100 miljoen om arme kinderen mee te kunnen laten doen • Betere hulpverlening bij schulden • Extra geld voor onderwijs • Achterstanden wegwerken met spelonderwijs leren • Betere leraren • Mbo van wereldniveau • Vakmanschap in het mbo • Kleine scholen behouden • Studievoorschot en investering in het hoger onderwijs • Meer geld voor cultuur • Cultuur voor ons allemaal • Muziekles terug van weggeweest • Zorg in de buurt • Wijkverpleegkundige centraal • Toegankelijkheid de norm • Inhaalslag duurzame energie • Gedeelde centrales dicht • Historisch klimaatakkoord • Schoon en veilig staat voorop • Meer groene banen • Klimaatverandering wereldwijd • Eerlijker eten • Natuurlijker eten • Eerlijke aftrek van hypotheekrente • Huren voor een eerlijke prijs • Meer zeggenschap voor huurders • De energierekening omlaag • Eerlijke productie in het belang van werknemers • Eerlijk loon voor iedereen • Eerlijke afrekening • Europese samenwerking • Overtochten • Kleinschalige opvang • Beschermen kindbruiden • Kinderpardon • Eerlijk loon voor iedereen • Eerlijke afrekening • Europese samenwerking • Het aantal mensen met een vaste baan neemt voor het eerst in zeven jaar toe • Ontslagrecht eerlijker • Schoonmakers in vaste dienst • Stukloon is minimaal het minimumloon • Voor alle werknemers uit Europa: gelijk loon voor gelijk werk • Volwassen loon voor jongeren • Strijd tegen discriminatie • Vijf dagen vaderschapsverlof • Meer werk. Voor het eerst 10 miljoen banen • 21.000 banen voor mensen met een beperking • Beschutte werkplekken voor wie (nog) niet kan • Hoge inkomens leveren extra bijdrage • Eerlijke vermogensbelasting AOW op peil • Topinkomens bij de overheid aangepakt • Einde aan de nullijn • Aanpak belastingontwijking • Strengste bonuswet van Europa • € 100 miljoen voor armoedebeleid • € 100 miljoen om arme kinderen mee te kunnen laten doen • Betere hulpverlening bij schulden • Extra geld voor onderwijs • Achterstanden wegwerken met spelonderwijs leren • Betere leraren • Mbo van wereldniveau • Vakmanschap in het mbo • Kleine scholen behouden • Studievoorschot en investering in het hoger onderwijs • Meer geld voor cultuur • Cultuur voor ons allemaal • Muziekles terug van weggeweest • Zorg in de buurt • Wijkverpleegkundige centraal • Toegankelijkheid de norm • Inhaalslag duurzame energie • Gedeelde centrales dicht • Historisch klimaatakkoord • Schoon en veilig staat voorop • Meer groene banen • Klimaatverandering wereldwijd • Eerlijker eten • Natuurlijker eten • Eerlijke aftrek van hypotheekrente • Huren voor een eerlijke prijs • Meer zeggenschap voor huurders • De energierekening omlaag • Eerlijke productie in het belang van werknemers • Eerlijk loon voor iedereen • Eerlijke afrekening • Europese samenwerking • Overtochten • Kleinschalige opvang • Beschermen kindbruiden • Kinderpardon • Eerlijk loon voor iedereen • Eerlijke afrekening • Europese samenwerking